

นำชม กลุ่มโบราณสถาน
วัดป่าสัก

GUIDE TO
WAT PA SAK

จัดพิมพ์โดย
กองโบราณคดี กรมศิลปากร
พ.ศ. ๒๕๓๓

Published by
Division of Archaeology,
the Fine Arts Department,
Thailand. 1990

นำชมกลุ่มโบราณสถานวัดป่าสัก

ผู้เรียบเรียงเนื้อหา-ภาพ นายวิชัย ตันกิตติกร

ภาพลายเส้น นายผสม นาระตะ

เอกสารกองโบราณคดีหมายเลข ๑/๒๕๓๓

พิมพ์ครั้งแรก มีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๓ จำนวน ๑๐,๐๐๐ เล่ม

เลขเรียกหนังสือสากล ๙๗๔-๔๑๗-๐๖๓-๘

GUIDE TO WAT PA SAK

Text and photograph : Vichai Tankitikorn

Drawing : Phasom Narata

Editors : Amara Srisuchat
Khachon Mukmikka

English Abstract : Amara Srisuchat

English Advisory Editor : Dr. Bennet Bronson

Published by Division of Archaeology, The Fine Arts
Department, Thailand.

ISBN 974-417-063-8

๙๑๕.๙๓๕๕ ศิลปการ, กรม. กองโบราณคดี

ศ๕๒๘๗ นำชมกลุ่มโบราณสถานวัดป่าสัก โดย
วิชัย ตันกิตติกร. กรุงเทพฯ, ๒๕๓๓ ๓๒ หน้า.
ภาพประกอบ.

๑. เขียนราย-ภูมิประเทศ-นำเที่ยว.
๒. วัดป่าสัก, เขียนราย. ๓. วิชัย ตันกิตติกร.
๔. ชื่อเรื่อง.

ที่ปรึกษา นายทวีศักดิ์ เสนาณรงค์

คุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ

นายสมคิด โชติกวณิช

นายนิคม มูลิกะคามะ

บรรณาธิการ นางอมรา ศรีสุชาติ

นายขจร มุกมีคำ

จัดพิมพ์โดย โครงการขุดแต่งบูรณะวัดป่าสักในงบประมาณ
ของโครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว OECF กอง
โบราณคดี กรมศิลปากร

พิมพ์ที่ บริษัท หิรัญพัฒน์ จำกัด

นางสมศรี หัตถอัจฉรากุล ผู้พิมพ์

โทร. ๒๒๔๑๖๓๑

ปกหน้า

หน้ากาลประดับเสาซุ้มเจดีย์
ประธานวัดป่าสัก

ปกหลัง

พระพิมพ์ตะกั่ว (ชิน) มีส่วนผสม
ของเงิน เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย,
ประทับนั่งในซุ้มเรือนแก้วใต้ต้นโพธิ์ พบ
จากการขุดแต่งโบราณสถานหมายเลข
๓๓๗๓๑๑ ของวัดป่าสัก

Front cover:

Kala face decorating a niche's pillar,
from the main chedi of Wat Pa Sak.

Back cover:

Votive tablet, lead and silver, a
Māravijaya attitude housed within
a nimbus frame and Bothi tree, from
the excavations at site No.3 in Wat
Pa sak.

คำนำ

วัดป่าสัก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย เป็นโบราณสถานสำคัญแห่งหนึ่งในภาคเหนือตอนบน ประวัติความเป็นมาและลักษณะทางศิลปกรรมของวัดนี้ น่าสนใจหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เป็นหลักฐานประวัติศาสตร์ของล้านนาและของประเทศโดยรวม

กรมศิลปากรได้ตระหนักถึงความสำคัญของโบราณสถานแห่งนี้และดำเนินการอนุรักษ์สืบเนื่องมาโดยลำดับ ในปีพ.ศ. ๒๕๓๑ จึงได้ดำเนินการอนุรักษ์ครั้งใหญ่ โดยการเสริมความมั่นคงทางกายภาพให้กับตัวโบราณสถานและการปรับปรุงภูมิทัศน์ทั่วไป ในปีพ.ศ. ๒๕๓๒ ได้ผนวกแผนงานบูรณะโบราณสถานแห่งนี้เข้าอยู่ในโครงการเงินกู้เพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว (OECP) และได้ดำเนินการขุดแต่งโบราณสถานหมายเลข ๓ และหมายเลข ๔ จนแล้วเสร็จ ตลอดจนได้ประมวลผลและเรียบเรียงเอกสารนำชมเพื่อสนองตอบคำเรียกร้องของผู้เข้าชมโบราณสถานแห่งนี้

เอกสารนำชมเล่มนี้ มีเนื้อหาทางประวัติศาสตร์และลักษณะทางสถาปัตยกรรมของวัดป่าสักโดยย่อพร้อมภาพถ่าย ภาพลายเส้นของสิ่งสำคัญ ๆ ที่น่าสนใจภายในวัดเพื่อให้ผู้ชมสามารถใช้เป็นคู่มือนำชมได้ด้วยตนเอง

กรมศิลปากรหวังว่า เอกสารนำชมเรื่องวัดป่าสัก จะเป็นประโยชน์ต่อผู้เข้าชมและนักวิชาการผู้สนใจในประวัติศาสตร์โบราณคดีตามสมควร

เลขห้อง.....

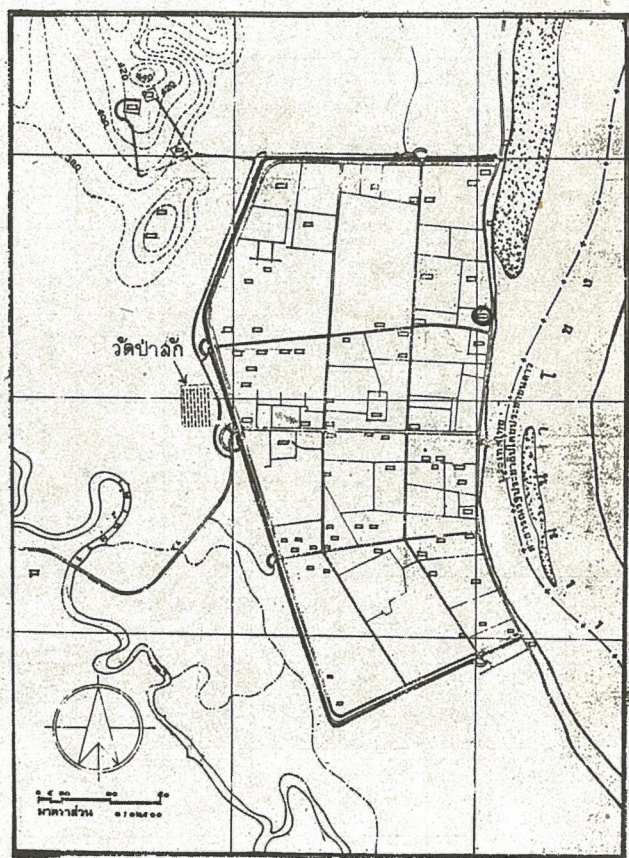
เลขหมู่.....

เลขทะเบียน

NATIONAL LIBRARY OF THAILAND

31111013457674

ผังเมืองแสดงตำแหน่งที่ตั้งวัดป่าสัก อ.เชียงแสน

△ ผังเมืองโบราณเชียงแสนแสดงตำแหน่งที่ตั้งวัดป่าสัก

▷ เจดีย์ประธานวัดป่าสัก สภาพก่อนการบูรณะ

△ A map depicting Wat Pa Sak, situated outside the western wall of Chiang Saen Ancient City.

▷ The main chedi of Wat Pa Sak before restoration.

Guide to Wat Pa Sak

Abstract

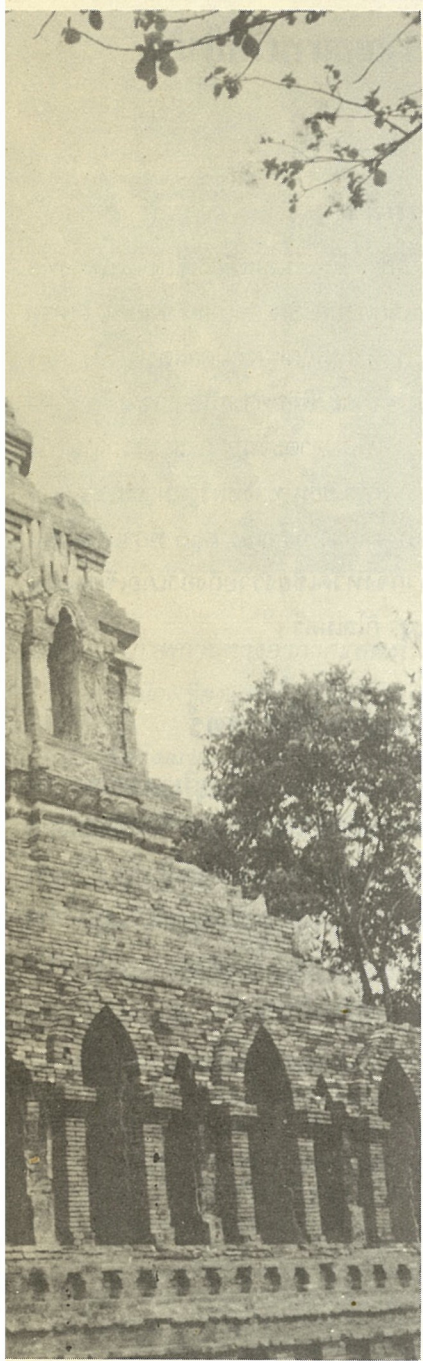
Wat Pa Sak (the Forest of Teak Monastery) is situated 200 metres to the west outside the wall of Chiang Saen Ancient City, Chiang Saen District, Chiang Rai Province. According to literature, it was built in 1340 A.D. by King Saen Bhu, the third king of the Mang Rai dynasty of Lān Nā, who founded Chiang Saen City near the bank of the Khong River in 1328 A.D. After founding the City, the King then established Wat Chedi Luang as the main monastery of the city; and Wat Pa Sak as a place for a Buddha Relic stupa. After constructing the latter, 300 teak plants were planted along the wall of the monastery, so it was called Wat Pa Sak. The first abbot of this monastery was Phra Buddha Khosāchāraya whose position was equal to that of a patriarch.

In this Wat, there are seven buildings; five have been excavated and restored.

1. The main chedi or the Buddha Relic stupa

The stupa has a *mandapa* as its main body with five chedis on top; there are niches around the base, each designed to enshrine a *Devadā* alternating with a Buddha Image in one of two attitudes, standing or walking. The upper part bears four nimbus frames of stucco, and the structure is ornamented with various stucco motifs such as *Garudas*, *Makaras*, *Kāla* faces, stylised lotus-petals, etc. The design incorporates a combination of art styles; Hariphunchai of Lamphun, Pagan of Burma, and Sukhothai.

เจดีย์ประธานวัดป่าสัก

The main chedi of Wat Pa Sak.

2. A rectangular building, which functioned as a *vihāra* (a hall of worship) is in front of the main chedi. Traces of reconstruction in later times indicate a functional change to an *upōsatha* (an ordination hall). *Simā* stones (boundary stone) were added at that time.

3. A double building with a T-shaped plan, which functioned as a double *upōsatha* (or an enlarged *upōsatha*). At the western end, there is a chedi in mandapa form, surmounted by an octagonal bell-shape *aṇḍa* with four niches for enshrining Buddha Images.

4. A rectangular building with a chedi.

The plan of the building is as follows: a staircase is in the front (in the east direction), and a chedi is in the back. The chedi has a mandapa as its main body. The roofs of the porches and the body are surmounted by bell-shaped *aṇḍa*.

5. A rectangular building with a chedi at the back, on the same plan there is a wall separating the building from the chedi.

Archaeological evidence indicates that these buildings were not founded in the same period. However, the majority were reconstructed and reused during the 15th c. A.D.

กลุ่มโบราณสถานวัดป่าสัก

ตำแหน่งที่ตั้ง

วัดป่าสัก ตั้งอยู่นอกเมืองเชียงแสนทางทิศตะวันตก ในเขตตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ประมาณพิภคทางภูมิศาสตร์ที่ รุ่ง ๒๐ องศา ๑๖ ลิปดา ๒๕ พิลิปดาเหนือ แวง ๑๐๐ องศา ๐๔ ลิปดา ๕๐ พิลิปดาตะวันออก สามารถเดินทางไปได้ตามถนนพหลโยธิน ทางหลวงหมายเลข ๑๐๑๖ โดยแยกจากทางหลวงหมายเลข ๑๑ ที่อำเภอแม่จัน ระยะทางจากจังหวัดเชียงรายถึงอำเภอเชียงแสน ประมาณ ๖๕ กิโลเมตร

สังเขปทางประวัติศาสตร์

เมืองเชียงแสนปัจจุบันตั้งอยู่ริมแม่น้ำโขง ติดกับประเทศลาวในเขตอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ลักษณะผังเมืองเป็นรูปคล้ายสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีกำแพงล้อมรอบ ๓ ด้าน เว้นทิศตะวันออกที่เป็นแม่น้ำโขง ด้านนอกมีคูเมืองโดยรอบ ในแต่ละประตูเมืองสร้างป้อมเป็นรูปกลมครอบอีกหนึ่งชั้น

△ ภาพถ่ายทางอากาศแสดงให้เห็น
เมืองเชียงแสนตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขง

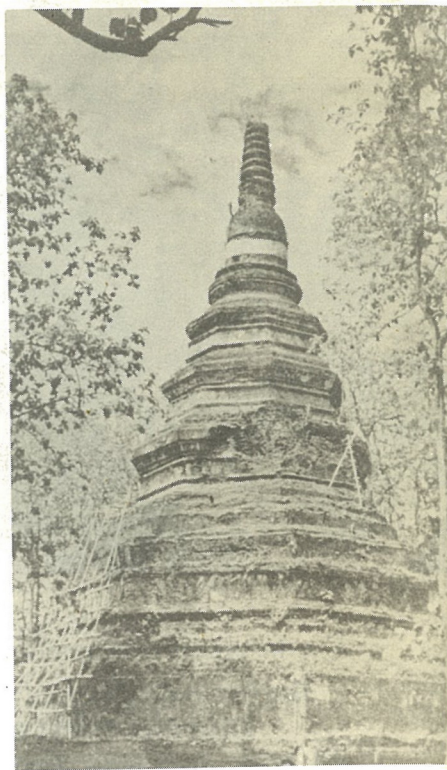
△ An aerial photograph showing
Chiang Saen Ancient City, situated
near the bank of the Khong River.

◁▷ ลวดลายปูนปั้นประดับเสากรอบซุ้มวัดป่า
สัก ฐานเสาเป็นรูปหน้ากาล กลางเสา
เป็นลายประจำยามและหัวเสาเป็นลาย
บัวคอเสื้อ

◁▷ Various stucco motifs embellishing
a niche's pillars of the main chedi
of Wat Pa Sak: a Kala face, a floral
design inside a lozenge frame
(Pra Cham Yam), and a stylized
lotus (Lai Bua Kho Sua).

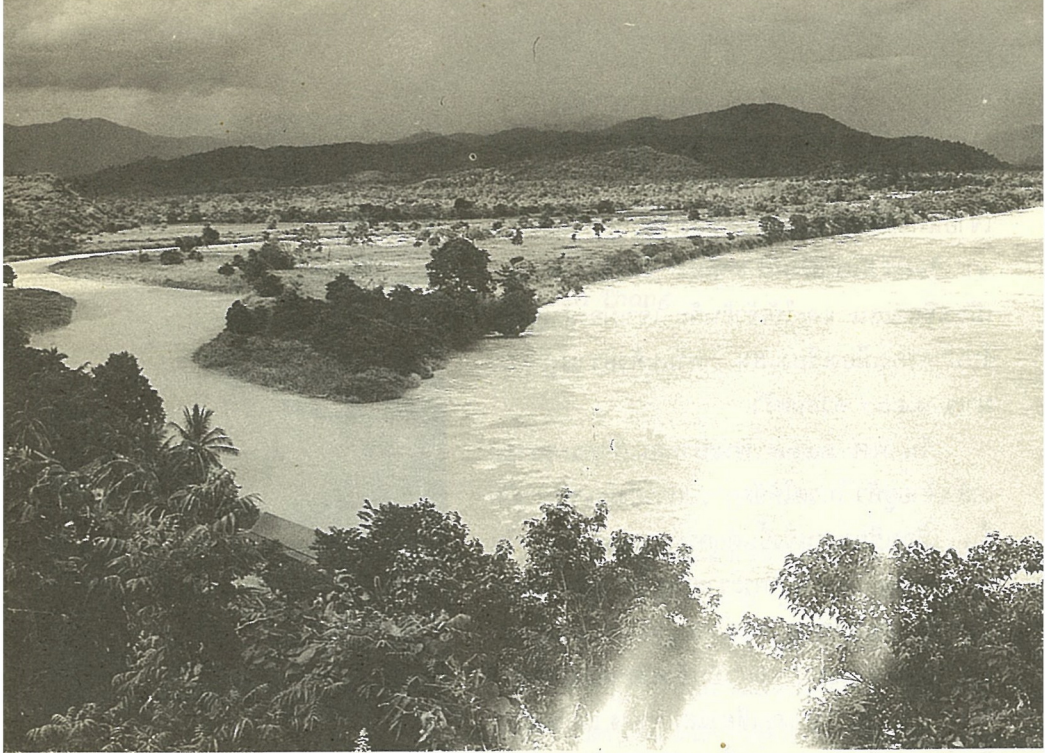

ปรากฏในเอกสารตำนานต่าง ๆ ว่าพระเจ้าแสนภูโอรสของพระเจ้าชัยสงคราม แห่งราชวงศ์มังราย ผู้ครองเมืองเชียงใหม่ เป็นผู้สร้างเมืองเชียงแสนขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๑๘๗๑ โดยให้อำมาตย์ไปตรวจสอบหาสถานที่ชัยภูมิที่เหมาะสมแก่การสร้างเมือง เมื่ออำมาตย์ไปหา ก็พบเมืองร้างแห่งหนึ่งริมแม่น้ำโขงมีความเหมาะสม จึงได้ดำเนินการสร้างเมือง ก่อกำแพงขึ้นสามด้าน คือ ด้านทิศเหนือ ใต้ และตะวันตก ส่วนด้านตะวันออกใช้แม่น้ำโขงเป็นปราการ ต่อมาเมื่อพระเจ้าแสนภูสิ้นพระชนม์ก็มีโอรสมาปกครอง จึงมีฐานะเป็นเมืองลูกหลวงก่อนที่จะไปครองเมืองเชียงใหม่ ต่อมาเมื่อเมืองเชียงแสนด้วยความสำคัญลง แทนที่จะให้ราชโอรสมาปกครอง ก็สุดแท้แต่เจ้าผู้ครองเมืองเชียงใหม่จะทรงแต่งตั้งผู้ใด ไม่ว่าจะเป็นขุนนางหรือรชาทายาทหรือผู้มีความดีความชอบก็ส่งไปปกครองได้ ทำให้เมืองเชียงแสนมีสภาพไม่เข้มแข็ง ถูกรุกรานจากพม่า จีนฮ่อ อยู่เนือง ๆ จนต้องตกเป็นเมืองขึ้นของพม่าบ้าง ไทยบ้าง เช่น พ.ศ. ๒๑๓๖ ตกเป็นเมืองขึ้นของกรุงศรีอยุธยา พ.ศ. ๒๒๔๔ ก็อยู่ในการปกครองของพม่า จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๓๔๗ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ปรุ้มบรมราชจักรีวงศ์ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ โปรดเกล้าฯ ให้กรมหลวงเทพหริรักษ์และพระยายมราช ยกกองทัพจากกรุงเทพฯ ไปขับไล่พม่าออกจากเมืองเชียงแสนและเผาเมืองเพื่อมิให้พม่ายึดเป็นที่ยึดมั่นอีก ในการยกกองทัพของทางกรุงเทพฯ มาในครั้งนี้ ได้กวาดต้อนผู้คนในเมืองเชียงแสนกระจ่ายออกไปอยู่ตามที่ต่าง ๆ เช่น เชียงใหม่ ลำปาง เวียงจันทน์ บางส่วนให้ไปอยู่ไกล ๆ ถึงตำบลคูบัว จังหวัดราชบุรี ตำบลเสวให้จังหวัดสระบุรี ก็มี

- △ เจดีย์ประธานวัดเจดีย์หลวง
- ▷ แม่น้ำโขงที่เมืองเชียงแสน
- ▷ เจดีย์ประธานวัดมุงเมือง

- △ The main chedi of Wat Chedi Luang.
- ▷ The Khong River at Chiang Saen.
- ▷ The main chedi of Wat Mung Muang.

Apart from the two well known monasteries, Wat Chedi Luang and Wat Pa Sak, there are other important Wats in Chiang Saen Ancient City, such as Wat Mung Muang, Wat Phra Buat, Wat Athi Ton Kaeo, Wat Saen Muang Ma, and Wat Phra Chao Lan Thong.

ใน พ.ศ. ๒๔๑๒ พวกพม่า ลี้หนีจากเมือง
เชียงตุงได้อพยพครอบครัวมาตั้งอยู่ในเมืองนี้อีกครั้ง
เจ้าอินทรวชิยานนท์ผู้ครองเมืองเชียงใหม่ ได้ยกทัพ
จากเชียงใหม่ไปไล่ต้อนพวกพม่า ลี้หนีออกจาก
เมืองเชียงแสน และให้เจ้าอินต๊ะ เจ้าเมืองลำพูนขึ้น
ไปปกครองเมืองเชียงแสน พร้อมด้วยราษฎรประ
มาณ ๑,๕๐๐ ครอบครัว

ใน พ.ศ. ๒๔๓๗ พระบาทสมเด็จพระจุลจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้จัดการปกครองมณฑลพายัพ
ขึ้น เมืองเชียงแสนจึงขึ้นต่อกระทรวงกลาโหม ใน
พ.ศ. ๒๔๕๗ มีประกาศพระราชบัญญัติปกครองท้องที่
จึงมาขึ้นกับกระทรวงมหาดไทย ต่อมาเมื่อมีการยก
เลิกการปกครองแบบมณฑลมาเป็นจังหวัด เมืองเชียงแสน
จึงยุบลงมาเป็นกิ่งอำเภอเชียงแสนหลวง และเปลี่ยน
เป็นอำเภอ เมื่อพ.ศ. ๒๕๐๐ ขึ้นอยู่กับจังหวัดเชียงราย
จนกระทั่งปัจจุบัน

△ เจดีย์ประธานวัดพระบาท

▷ เจดีย์ประธานวัดอาทิตันแก้ว

△ The main chedi of Wat Phra Buat.

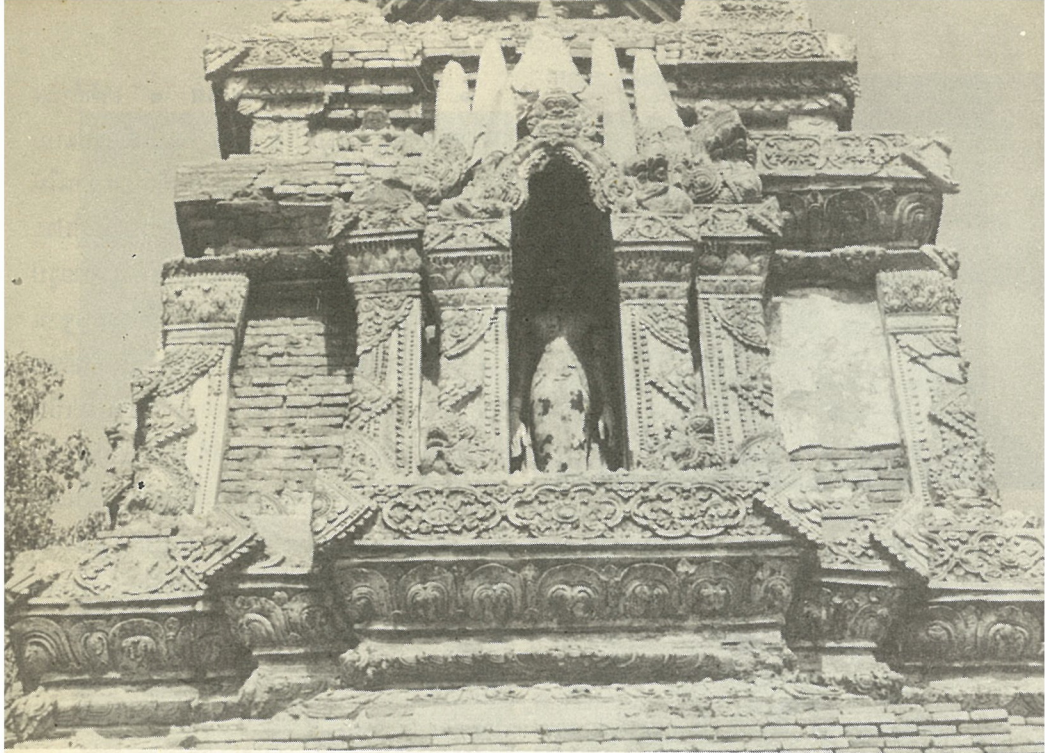
▷ The main chedi of Wet Athi Ton
Kaeo.

- ◁ เจดีย์ประธานวัดแสนเมืองมา
- ▽ เจดีย์ประธานวัดพระเจ้าล้านทอง
- ◁ The main chedi of Wat Saen Muang Ma.
- ▽ The main chedi of Wat Phra Chao Lan Thong.

สภาพปัจจุบันเมืองเชียงแสนยังคงหลงเหลือซากโบราณสถานไว้มากมาย เช่น กำแพงเมืองก่อด้วยอิฐ สูงกว่า ๕ เมตร มีคูเมืองที่ลึกล้อมรอบภายในเมืองก็มีโบราณสถานสำคัญๆ เช่น วัดเจดีย์หลวง เป็นวัดที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในเมืองนี้ ตามประวัติกล่าวว่าพระเจ้าแสนภูเป็นผู้สร้างภายหลังที่ได้ก่อตั้งเมืองขึ้น ลักษณะองค์เจดีย์มีความสูงถึง ๖๐ เมตร ฐานกว้าง ๓๔ เมตร ด้านหน้ามีวิหารขนาดใหญ่วางตัวแบบวัดทั่วไปในภาคเหนือ เลยจากวัดเจดีย์หลวงมาเป็นวัดพระบวช วัดนี้เป็นวัดที่สำคัญวัดหนึ่ง เพราะมีเจดีย์ทรงกลมแบบพื้นเมืองที่สร้างโดยพระเจ้ากือนา เมื่อ พ.ศ. ๑๘๘๙ ครั้นเมื่อพระองค์ครองเมืองเชียงแสน ก่อนจะไปครองเมืองเชียงใหม่ ลักษณะสำคัญของเจดีย์วัดพระบวชคือ เป็นเจดีย์ที่มีรูปแบบแสดงอิทธิพลของเจดีย์ทรงกลมแบบพุกาม และควรจะเป็นต้นแบบให้กับเจดีย์ทรงกลม ในระยะหลังๆ ต่อมา นอกจากวัดพระบวชแล้ว ยังมีโบราณสถานสำคัญที่ยังคงสภาพอยู่มากมาย เช่น วัดพระเจ้าล้านทอง วัดมุงเมือง วัดผ้าขาวบ้าน วัดแสนเมืองมา วัดอาทิตันแก้ว และวัดปงสนุก

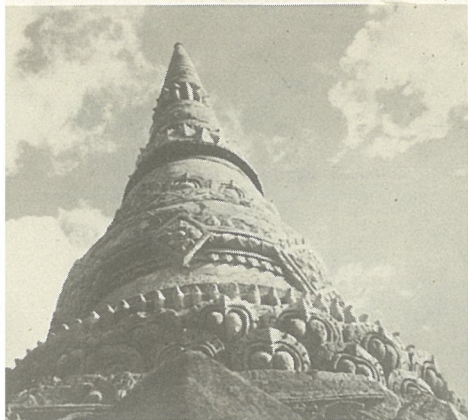
วัดป่าสัก

บริเวณนอกเมืองทางทิศตะวันตกมีวัดสำคัญวัดหนึ่งที่ไม่นอกจากจะมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ความเป็นมาแล้วยังเป็นสถูปเจดีย์ที่มีลวดลายปูนปั้นสวยงามสมบูรณ์ที่สุดในภาคเหนือองค์หนึ่ง โดยมีขอบเขตพื้นที่วางตัวขนานไปกับคูเมืองตามแนวถนนรอบเมืองด้านนอก ตั้งแต่บ่อมประดู่เชียงแสนจนถึงบ่อมประดู่หนองมุด (หนองมุด) ภายในวัดมีโบราณสถานที่ได้รับการขุดแต่งบูรณะแล้ว ๕ แห่ง ที่ยังมีได้ทำการขุดแต่งอีก ๒ แห่ง นอกจากนี้ยังมีกำแพงแก้วล้อมบ่อมประดู่ที่ฝังอยู่ในดินอีกเป็นระยะยาว

ตามประวัติการก่อสร้างจากเอกสารตำนานกล่าวว่า วัดนี้สร้างโดยพระเจ้าแสนภู กษัตริย์องค์ที่ ๓ ในราชวงศ์มังราย เมื่อ พ.ศ. ๑๘๘๓ เพื่อเป็นที่บรรจุพระบรมธาตุกระดูกตาตุ่มกัชา (กระดูกตาตุ่มข้างขวา) จากเมืองปาฏลีบุตร แล้วให้ปลูกต้นไม้ล้อมกำแพงจำนวน ๓๐๐ ต้น จึงได้ชื่อว่า “วัดป่าสัก” ต่อมาให้สร้างกุฏิถวายแก่พระพุทธโฆษาจารย์ จำพรรษาและอภิเษกให้เป็นสังฆราชาในระยะนั้น ภายในวัดมีโบราณสถานที่สำคัญต่าง ๆ ดังนี้

◁△ เจดีย์ประธานวัดป่าสักเป็นสถูป
ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นที่บรรจุพระบรม
สารีริกธาตุ

◁△ The main chedi of Wat Pa Sak is
believed to be a Buddha Relic
stupa.

๑. โบราณสถานหมายเลข ๑ เจดีย์ทรง

มณฑปยอดทรงกลมแบบ ๕ ยอด ซึ่งเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของเจดีย์ในเมืองเชียงแสนเป็นเจดีย์ประธานในวัดสร้างอยู่หลังวิหาร ลักษณะสำคัญของเจดีย์ประเภทนี้คือ ชั้นฐานล่างมีซุ้มประดิษฐานพระพุทธรูปยืนสลักกับเทวคาโดยรอบ พระพุทธรูปที่ประดิษฐานนี้มี ๒ แบบ คือ ประทับยืนและปางลีลา ที่เป็นอิทธิพลทางศิลปะของสุโขทัย ถัดจากชั้นฐานเหนือขึ้นไปเป็นเรือนธาตุมีซุ้มทั้ง ๔ ด้าน ในแต่ละซุ้มมีเสาประดับและวงโค้งเหนือซุ้มทำเป็นรูปมกรคายนาค ดินสอรองรับวงโค้งทำเป็นรูปหน้ากาลและรูปสัตว์ในเพนนิยาย หัวเสามีลายประดับเป็นลายพรรณพฤกษาจากเรือนธาตุจึงเป็นชั้นแฉ่นฟ้า มีเจดีย์ขนาดเล็กอยู่ที่มุมทั้ง ๔ อันเป็นแบบหนึ่งของเจดีย์ทรงมณฑปที่ต่างจากเจดีย์วัดพระธาตุจอมกิตติที่ทำเป็นรูปบัวคว่ำเหนือชั้นเรือนธาตุนี้ เหนือจากชั้นแฉ่นฟ้าเป็นองค์ระฆังสลักกับบัวกลุ่มจนถึงปลียอด

จากประวัติในเอกสารตำนานกำหนดอายุเจดีย์นี้ได้ว่าอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๙ แต่จากवलลยประดับพระพุทธรูปปางลีลาซึ่งเป็นอิทธิพลของสุโขทัย ดังนั้นอายุของเจดีย์จึงควรอยู่ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๒๐

◁▷ ส่วนยอดเป็นเจดีย์ทรงกลมองค์
ระฆัง ๕ ยอด เรือนธาตุเป็น
มณฑป มีซุ้มประดิษฐานพระ
พุทธรูปยืนสลับทวดา

△ รูปมารแบกรองรับองค์ระฆัง อยู่ที่
ชั้นแว่นฟ้า (ระหว่างเรือนธาตุกับ
องค์ระฆัง)

◁▷ The stupa has a mandapa as its
main body with five chedis on top;
there are niches around the base,
each designed to enshrine a Deva-
dā alternating with a Buddha
Image in one of two attitudes,
standing or walking.

△ A Māra as an atlantean figure,
on the stage between the mandapa
and the chedis.

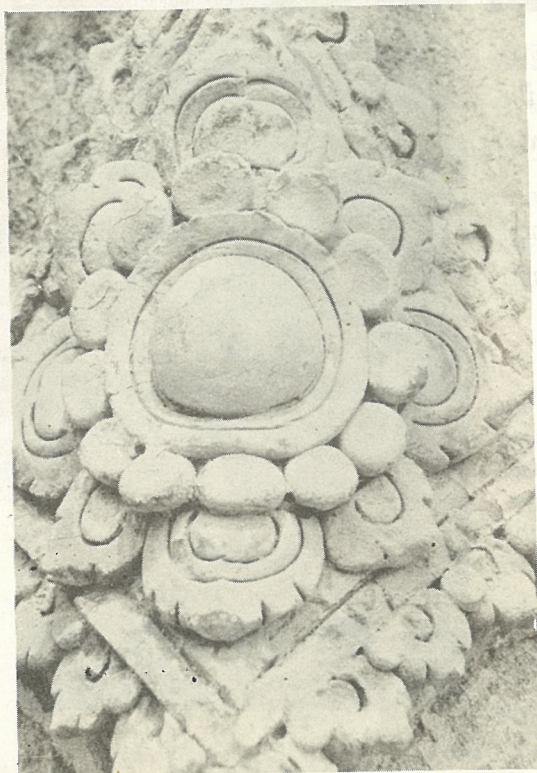

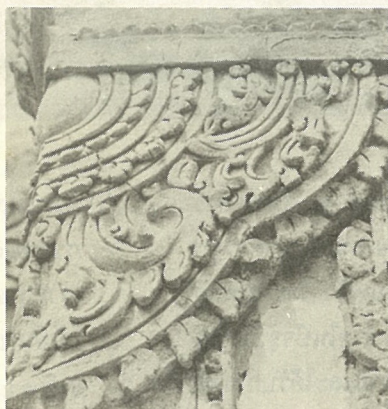
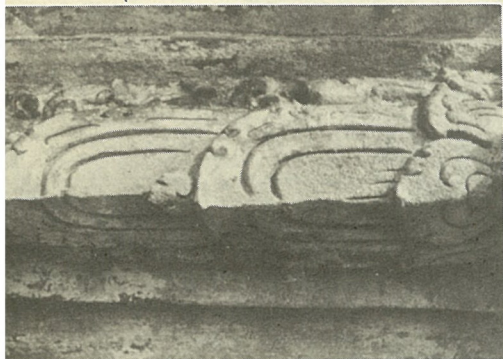
ลวดลายปูนปั้นประดับเจดีย์ประธาน.

- ◁ ลายบัวคอเสื้อประดับหัวเสากรอบซุ้ม
- ◁ ลายประจายามประดับกลางเสากรอบซุ้ม
- ▷ ลายกลีบบัวแกะลายจากลูกแก้วและบัวคว่ำบริเวณฐานรองรับเรือนธาตุ
- ▷ หน้ากาล, ลายบัวคอเสื้อ (ที่เป็นแบบเฉพาะของวัดป่าสัก), หน้ากาลประดับเสากรอบซุ้ม
- ▷ ลายพรรณพฤกษาในกรอบ (อิทธิพลศิลปะจีน) 'ประดับหน้ากระดานรองรับเรือนธาตุ

The structure of the main chedi is ornamented with various stucco motifs.

- ◁ A stylized lotus embellishing the upper part of a pillar.
- ◁ A floral design inside a lozenge frame on the middle part of a pillar.
- ▷ Two patterns of stylized lotus petals decorating the lower part of mandapa.
- ▷ A Kāla face, a stylized lotus, and a Kala face, each embellishing a pillar.
- ▷ Floral scrolls inside medallions on the lowest part of mandapa.

๒. โบราณสถานหมายเลข ๒ เป็นอาคารที่สร้างอยู่ด้านหน้าเจดีย์ ลักษณะเป็นอาคารรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีทางเดินยาวด้านหน้า โดยหันหน้าไปทางทิศตะวันออก สภาพที่ปรากฏในปัจจุบันเป็นรูปแบบครึ่งหลังสุดก่อนจะพังทลายและได้รับการขุดแต่ง จากการขุดแต่งพบว่ามี การเปลี่ยนแปลงซ่อมแซม ปิดทับโครงสร้างเดิมบางส่วน โดยต่อเติมทางเดินด้านหน้า

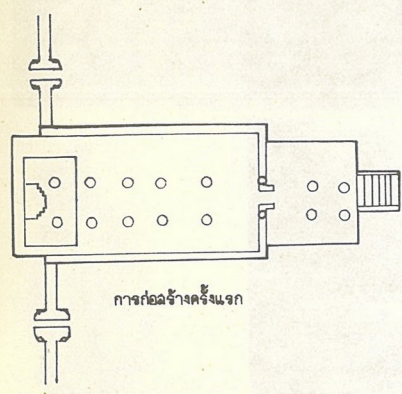
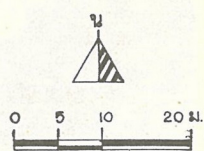
นอกจากนี้ยังมีการเปลี่ยนหน้าที่จากเดิมเป็นวิหาร และคงจะผูกพันราวไปในระยะศึกสงคราม ภายหลังมาปฏิสังขรณ์จึงเปลี่ยนหน้าที่จากวิหารกลายมาเป็นโบสถ์ โดยพบหลักเสมาหินโดยรอบอาคาร

△ △ โบราณสถานหมายเลข ๒ หลังการขุดแต่งพบว่าเป็นอาคารอิฐ มีเสาศิลาแลง เดิมเป็นวิหาร ต่อมาใช้เป็นโบสถ์

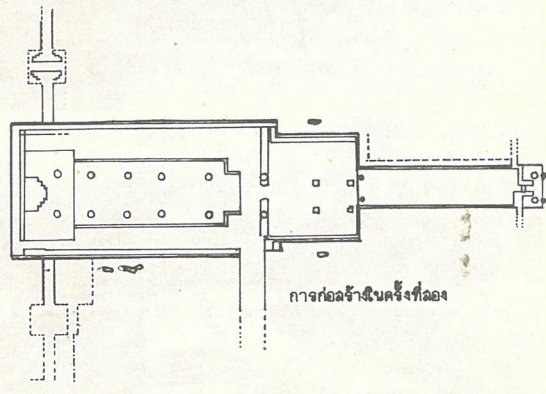
▷ ผังโบราณสถานหมายเลข ๒

△△ Site No.2 after excavation reveals a brick structure with laterite pillars, which functioned as a vihāra. It was changed to an uposatha in later times.

▷ Plan of the building.

การก่อร่างครั้งแรก

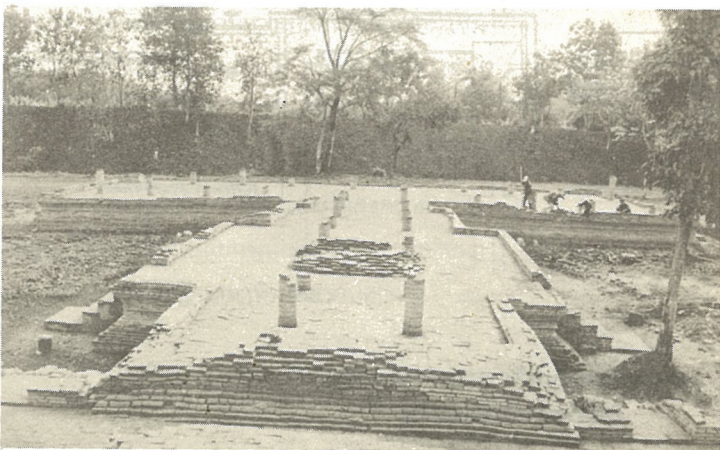

การก่อร่างในครั้งที่สอง

แสดงลักษณะภาพหลังการขุดแต่งเห็นว่ามีการ
ก่อร่างกับบริเวณโครงสร้าง

๓. โบราณสถานหมายเลข ๓ ลักษณะเป็นอาคารก่อติดกันคล้ายตัวทีในภาษาอังกฤษ แบ่งเป็นสองส่วน ๆ แรกอยู่ด้านหน้ามีทางขึ้นทางทิศตะวันออกและบันไดเล็กทางทิศเหนือ-ใต้ ส่วนที่สองเป็นอาคารที่มีเจดีย์ตั้งอยู่บนฐานเดียวกับอาคารโดยกันแบ่งห้องระหว่างส่วนฐานพระและเจดีย์ลักษณะรูปแบบของเจดีย์เดิมเป็นเจดีย์ทรงมณฑป ยอดองค์ระฆังแปดเหลี่ยม ในแต่ละด้านมีซุ้มพระทั้ง ๔ ทิศ ปัจจุบันผุพังไปหมด

ส่วนของอาคารพื้นมีการใช้อิฐรูปกากบาทปูพื้นตลอดทั้งแนวซึ่งเป็นการใช้อิฐแบบพิเศษที่พบในเมืองเชียงใหม่

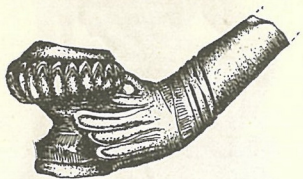
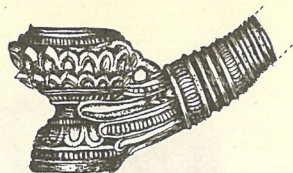
▽ สภาพเนินโบราณสถานหมายเลข ๓ ก่อนการขุดแต่ง

▽ โบราณสถานหมายเลข ๓ หลังการขุดแต่ง บรูณะ แสดงให้เห็นรูปอาคารก่อติดกันคล้ายตัวทีในภาษาอังกฤษ

Site No. 3

▽ Before excavation.

▽ After excavation and restoration, a rectangular building with a T-shaped plan is revealed.

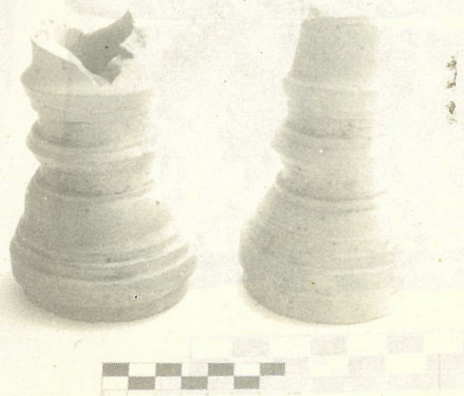
0 1 2 3 4 CM.

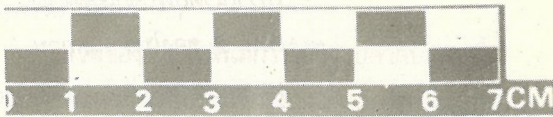
โบราณวัตถุพบขณะขุดแต่ง
เนิน ๑ ของโบราณสถาน
หมายเลข ๓

- △ ท่อน้ำดินเผาใต้พื้นโบสถ์
- △ กล้องยาสูบดินเผามีลวดลายรูปกลีบบัว
- △ หม้อดินเผาบรรจุกระดูก
- ▽▽ ชิ้นส่วนลูกกรงดินเผา

Finds from the exca-
vations at site No.3

- △ a clay sewer.
- △ clay pipes.
- △ a relic pot.
- ▽▽ parts of clay balusters.

พระพิมพ์เนื้อตะกั่ว (ชิน) จาก
การขุดแต่งโบราณสถานหมายเลข
๓ เนิน ๑

◁ พระพุทธรูปปางมารวิชัย พระ
เศียรหักหาย

▽▽ พระพุทธรูป ๒ องค์ ปางมาร-
วิชัย ประทับนั่งใต้ซุ้มเรือนแก้ว
ใต้ต้นโพธิ์ มีหมอนน้ำอยู่ข้างซ้าย
และขวา

▷ ตะปูเหล็กและเหล็กเส้นแบบ
ต่างๆ ที่ใช้เป็นเครื่องประกอบ
สถาปัตยกรรม ได้จากการขุด
แต่งโบราณสถานหมายเลข ๓
เนินที่ ๑

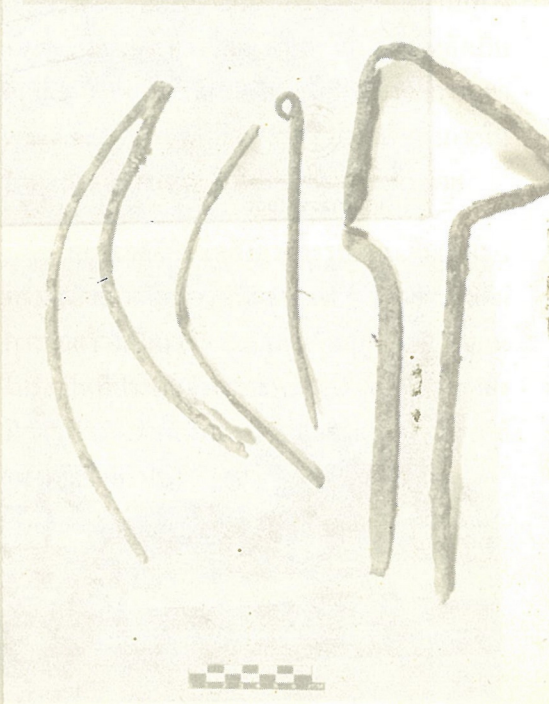
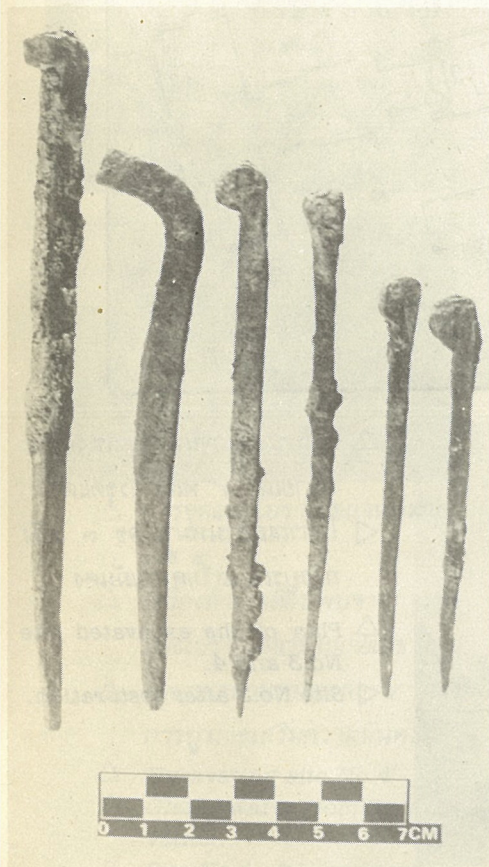
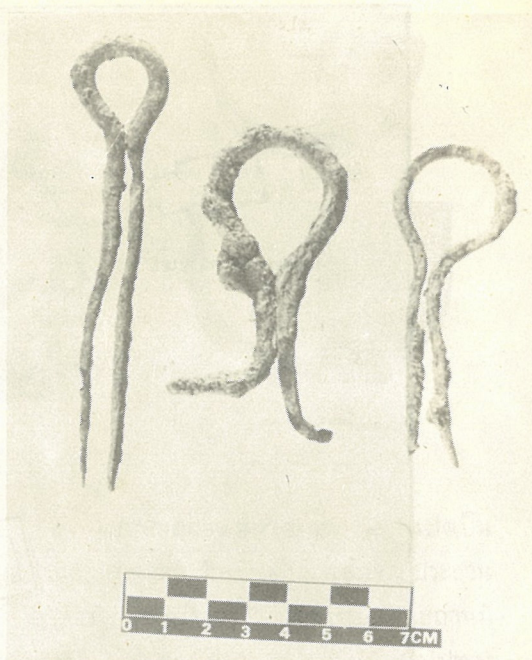

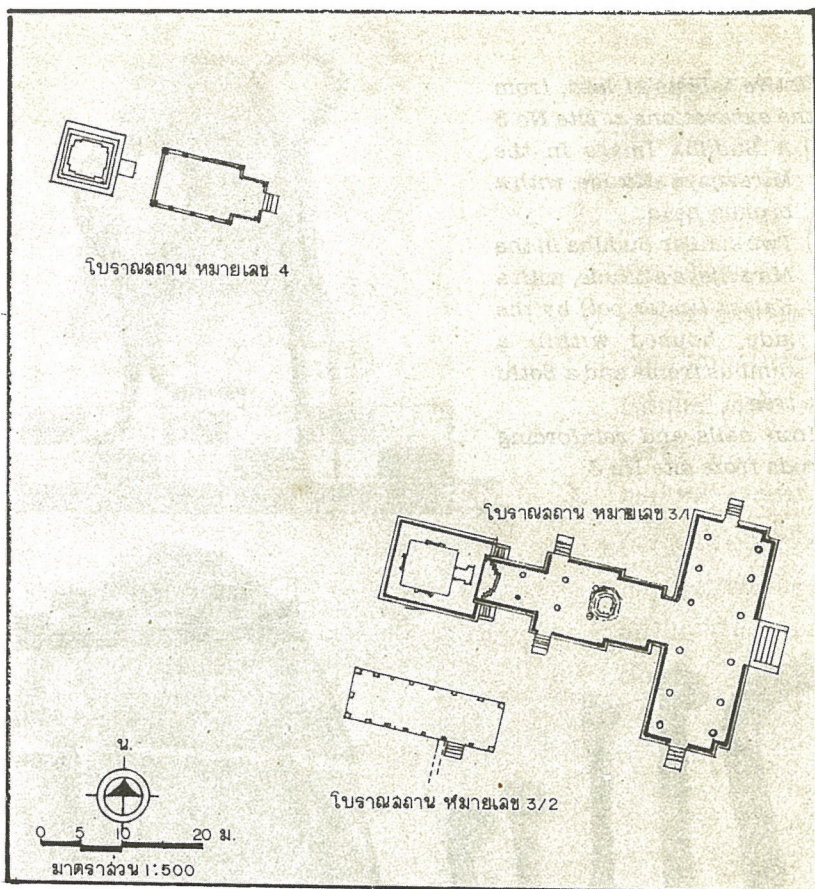
Votive tablets of lead, from the excavations at site No.3

◁ A Buddha Image in the Māravijaya attitude, with a broken head.

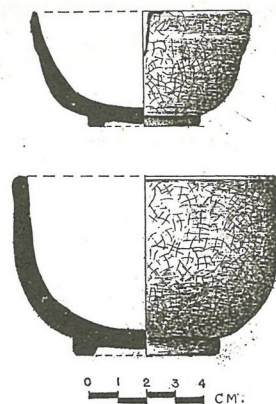
▷ ▷ Two similar Buddha in the Māravijaya attitude, with a Kalasa (water pot) by the side, housed within a nimbus frame and a Bothi tree.

▷ ▷ Iron nails and reinforcing rods from site No.3

- △ ผังโบราณสถานหมายเลข ๓ และ
หมายเลข ๔ หลังการขุดแต่ง
- ◁ โบราณสถานหมายเลข ๓ หลัง
การบูรณะเสริมความมั่นคง
- △ Plan of the excavated site
No.3 and 4.
- ◁ Site No.3 after restoration.

๕. โบราณสถานหมายเลข ๔ แบ่งเป็นสองส่วนคือ อาคารรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าและเจดีย์ประธานหลังอาคาร แผนผังการวางตัวของโบราณสถานมีการวางตัวแบบโบราณสถานทั่วไปคือหันหน้าไปทางทิศตะวันออก ทางขึ้นอยู่ด้านหน้า ด้านหลังเป็นสถูปเจดีย์ ซึ่งเป็นไปตามคติความเชื่อเกี่ยวกับการบูชาว่าเจดีย์เป็นที่บรรจุอัฐิธาตุ การกราบไหว้บูชาภายในอาคารจึงเป็นการกราบไหว้บูชาพระธาตุไปด้วย

สถูปเจดีย์ด้านหลังอาคารรูปแบบเดิมเป็นรูปทรงมณฑป หลังคาอาจเป็นแบบเจดีย์ทรงกลม ซึ่งเดิมการก่อสร้างเป็นมณฑปแบบมูลคันถุณี คือ ภายในโปร่งเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป ต่อมาภายหลังมีการปิดทับด้านทิศตะวันออกจนเป็นแบบเจดีย์ทรงมณฑปทั่วไป

- △ การขุดแต่งโบราณสถานหมายเลข ๔
- △ เครื่องถ้วยเคลือบพบจากการขุดแต่งโบราณสถานหมายเลข ๔
- △ โบราณสถานหมายเลข ๔ หลังการบูรณะเสริมความมั่นคงแล้ว
- △ Excavating site No.4
- △ Glazed wares from the excavation.
- △ Site No.4 after restoration.

หอสมุดแห่งชาติพะเยา

๕. โบราณสถานหมายเลข ๕ ลักษณะเป็น

อาคารสี่เหลี่ยมผืนผ้าตั้งอยู่บนฐานเดียวกับเจดีย์ ด้านหลังมีผนังกันแยกระหว่างเจดีย์กับอาคาร รูปแบบเจดีย์เดิมจะเป็นเจดีย์ทรงกลมแบบเจดีย์พื้นเมืองเชียงแสน ส่วนอาคารเดิมคงเป็นอาคารมีหลังคา มีพระประธานประดิษฐาน ภายหลังเกิดปรักหักพังจึงมีการปฏิสังขรณ์โดยก่อพื้นใหม่ทับของเดิมและปิดเสาเดิมทั้งหมดกลายเป็นอาคารโถงไม่มีหลังคา

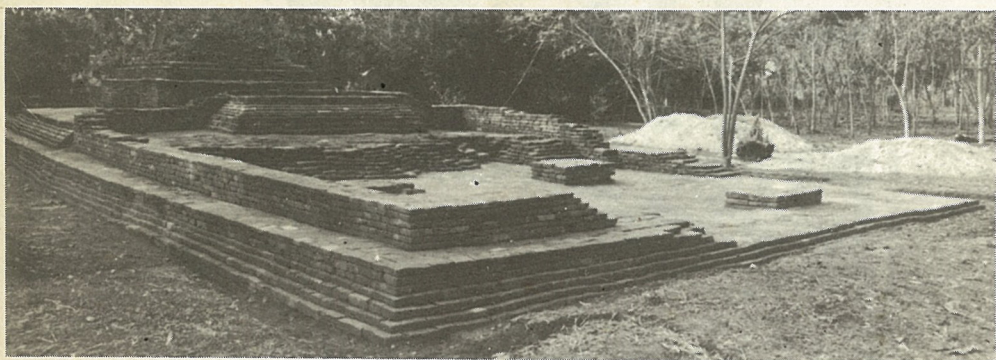
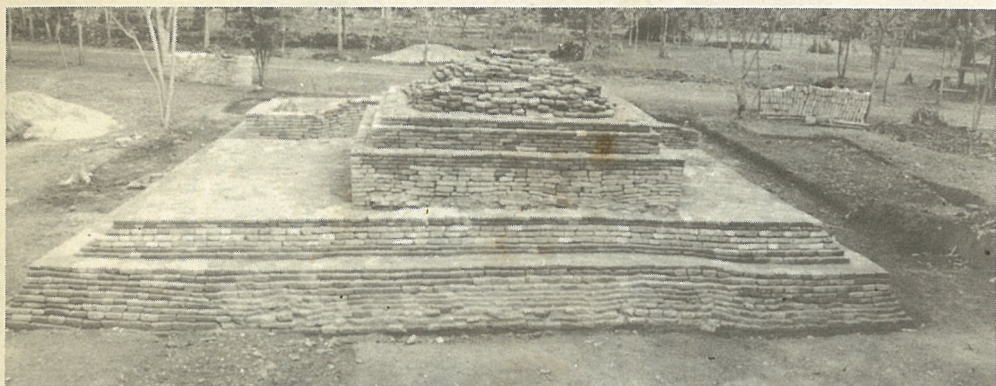
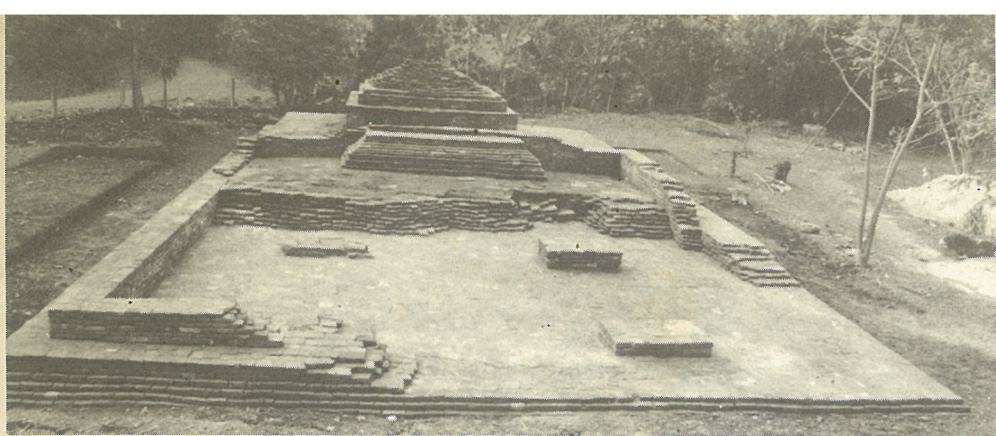
- ▷ โบราณสถานหมายเลข ๕ ภายหลังการบูรณะเสริมความมั่นคง จะเห็นรูปทรงอาคารมีเจดีย์อยู่ด้านหลังตามแบบแผนผังสถาปัตยกรรมล้านนาทั่วไป
- ▷ After restoration, the brick structure is seen to rest on a rectangular building with a chedi at the back on the same plan; there is a wall separating the building from the chedi.

โบราณสถานหมายเลข ๕ หลังจากการ
ลอกดินออก จะเห็นร่องรอยการพังทลาย
ทางด้านตะวันตก

Site No.5, after excavations re-
vealed a brick structure.

0 1 2 3 4 CM.